

Отримано: 18 березня 2017 р.

Прорецензовано: 23 березня 2017 р.

Прийнято до друку: 26 березня 2017 р.

Прокопчук К. С. Діяльність банківських установ на фінансовому ринку України / К. С. Прокопчук // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»: науковий журнал. – Острог: Вид-во НУ«ОА», березень 2017. – № 4(32). – С. 181–185.

УДК: 336.71

JEL-класифікація: G21

Прокопчук Катерина Сергіївна,
магістрантка, Національний університет «Острозька академія»

ДІЯЛЬНІСТЬ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

У статті досліджено практичні особливості банківської діяльності на фінансовому ринку України. Проведено структурно-динамічний аналіз основних показників функціонування банківських установ та виявлено характерні особливості розвитку таких установ. Проаналізовано механізм перерозподілу коштів банків у розрізі формування кредитного портфеля та портфеля вкладень у цінні папери. Оцінено загальну ефективність функціонування банків.

Ключові слова: банки, фінансовий ринок, ефективність, кредитний портфель, портфель вкладень у цінні папери.

Прокопчук Екатерина Сергеевна,
магистрантка, Национальный университет «Острожская академия»

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ БАНКОВСКИХ УЧРЕЖДЕНИЙ НА ФИНАНСОВОМ РЫНКЕ УКРАИНЫ

В статье исследованы практические особенности банковской деятельности на финансовом рынке Украины. Проведено структурно-динамический анализ основных показателей функционирования и выявлены характерные особенности развития данных учреждений. Проанализирован механизм перераспределения средств банков в разрезе формирования кредитного портфеля и портфеля вложений в ценные бумаги. Оценено общую эффективность функционирования банков.

Ключевые слова: банки, финансовый рынок, эффективность, кредитный портфель, портфель вложений в ценные бумаги.

Kateryna Prokopchuk,
magister, National University «Ostroh Academy»

BANKING INSTITUTIONS ON THE FINANCIAL MARKET OF UKRAINE

The article studies the practical features of banking activities on the financial market of Ukraine. The structural dynamic analysis of key performance indicators and characteristic features of the development of these institutions are analyzed in it. The article analyzes the mechanism of redistribution of funds of banks in the context of the formation of a credit portfolio and portfolio of securities and the overall efficiency of the banks too.

Key words: banks, financial market efficiency, credit portfolio, portfolio of securities.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток ринкової економіки в Україні потребує ефективного функціонування фінансової системи. Одним з основних елементів фінансової системи держави є фінансовий ринок, який є важливим джерелом фінансування економіки. Вагоме значення в розвитку фінансового ринку займають банківські установи. Система фінансового ринку України є банкоцентричною. Сучасні банківські установи забезпечують функціонування всіх сфер ринкової економіки та реалізацію грошово-кредитних відносин. Основна роль банків на фінансовому ринку полягає в мобілізації тимчасово вільних ресурсів та перерозподілі акумульованих коштів для забезпечення безперервного обігу капіталу економіки [2, с. 162]. Тому дослідження функціонування банківських установ на фінансовому ринку України залишатиметься актуальним питанням і надалі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням особливостей діяльності банківських установ на фінансовому ринку України займалися відомі вітчизняні економісти, серед яких М. П. Денисенко, О. В. Дзюблюк, Б. Л. Луців, І. О. Лютий, А. А. Пересада, Г. М. Пурий, М. І. Савлук, Р. І. Тиркало та інші.

Мета і завдання дослідження. Метою є виявлення практичних особливостей банківської діяльності на фінансовому ринку України. Для реалізації поставленої мети необхідно виконати завдання із проведення структурно-динамічного аналізу діяльності банківських установ, виявити особливості розвитку даних установ на фінансовому ринку України.

Виклад основного матеріалу. Згідно з аналітичними даними вітчизняних науковців, які досліджували особливості функціонування фінансового ринку, банківський сектор значно переважає небан-

ківський. Банківські установи є визначальним елементом функціонування фінансового ринку. Така ситуація зумовлена насамперед існуванням банків як робочих інститутів у часи командно-адміністративної економіки, а з переходом до ринкової економіки ринок небанківських фінансових інститутів потрібно було створювати заново. Крім того, бажання подальшої інтеграції України в Європейський Союз викликає потребу в адаптації власного банківського законодавства до директив Європейського Союзу та подальшого розвитку даного сектору фінансового ринку [4, с. 58].

Сучасні банківські установи надають до 300 різноманітних фінансових послуг. Крім того, банки спеціалізуються в наданні як традиційних, так і нетрадиційних фінансових послуг [1, с. 599].

Аналізуючи кількість банківських установ протягом 2013–2015 рр., можна зазначити про значне скорочення таких інституцій. Так, на кінець 2013 р. кількість банків складала 180, на кінець 2014 р. – 158 банків та на кінець 2015 р. – 113 банків.

Аналізуючи основні показники діяльності банків, можна зазначити про зростання ефективності функціонування банківських установ на фінансовому ринку України у 2014 р. (таблиця 1). Зокрема, загальні активи банківських інституцій у 2014 р. зросли на 39209,2 млн грн або на 3,07% порівняно з 2013 р.

Незважаючи на це, у 2015 р. простежується негативна тенденція до зменшення ефективності діяльності банків, адже обсяг їх активів зменшився на 4,87% або на 64147 млн грн порівняно з 2014 р. Негативну динаміку мав і власний капітал банківських установ. Так, у 2014 р. даний показник зменшився на 44536,3 млн грн (23,12%) та у 2015 р. – на 53148,7 млн грн (35,9%). Тому можна зазначити про послаблення ролі банків як фінансових посередників на фінансовому ринку України у 2015 р.

Таблиця 1

**Динаміка основних показників діяльності банків
на фінансовому ринку України протягом 2013–2015 рр.**

Показники	2013 р.	2014 р.	2015 р.	Зміни протягом 2014–2013 рр.		Зміни протягом 2015–2014 рр.	
				Абсолютний приріст	Темп приросту, %	Абсолютний приріст	Темп приросту, %
Загальні активи, млн грн	1277508,7	1316717,9	1252570,4	39209,2	3,07	-64147,5	-4,87
Власний капітал банків, млн грн	192598,9	148062,6	94913,9	-44536,3	-23,12	-53148,7	-35,90
Зобов'язання банків, млн грн	1084909,7	1168655,3	1157656,6	83745,6	7,72	-10998,7	-0,94
Частка кредитного портфеля у загальних активах, %	62,56	66,35	57,00	3,8	6,05	-9,3	-14,09
Частка простроченої заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитів, %	7,7	13,5	22,1	5,8	75,32	8,6	63,70
Вкладення в цінні папери, млн грн	138287	168928	198841	30641,0	22,16	29913,0	17,71
Частка вкладень в цінні папери у загальних активах, %	10,82	12,83	15,87	2,0	18,52	3,0	23,74
Результат банківської діяльності, млн грн	1436	-52966	-66600	-54402,0	-3788,4	-13634,0	25,74

*Джерело: розраховано автором за даними НБУ.

Зобов'язання банків збільшилися у 2014 р. на 83745,6 млн грн або на 7,72%. Таку тенденцію слід оцінити позитивно, адже розвиток фінансового ринку, та банківського сектору зокрема, вимагає зростання обсягів ринку депозитів для залучення грошових коштів та подальшого їх перерозподілу у кредитні вкладення або в цінні папери [2, с. 162]. Не зважаючи на це, у 2015 р. зобов'язання банків зменшилися на 0,94% або на 10998,7 млн грн порівняно з минулим роком. Таку тенденцію до зменшення обсягу зобов'язань банків у 2015 р. слід оцінити негативно.

Частка кредитного портфеля в загальних активах має тенденцію до збільшення на 3,8% до значення 66,35% у 2014 р. та зменшення на 9,3% до 57% у 2015 р. Таку динаміку оцінюють негативно та це свідчить про зменшення їх сукупного кредитного портфеля. Отже, банківські установи України стали менш кредитоорієнтованими. Надзвичайно негативно слід оцінити тенденцію погіршення якості кредитного портфеля банківських установ. Так, у 2014 р. частка простроченої кредиторської заборгованості збільшилася до значення 13,5% від 7,7% у 2013 р., та у 2015 р. до 22,1%.

Не зважаючи на негативні тенденції перерахованих показників у 2015 р., вкладення в цінні папери та частка вкладень у цінні папери в загальних активах мають позитивну тенденцію до зростання – на 22,16% та 2% у 2014 р. та на 17,71% та 3% у 2015 р. відповідно. Така динаміка показників свідчить про

зростання ефективності формування банками власних портфелів цінних паперів. Через виконання посередницької функції між продавцями та покупцями цінних паперів банки сприяють ефективному формуванню вторинного ринку. Проте частка вкладень у цінні папери в загальних активах у міжнародній практиці досягає від 1/5 до 1/3 активів банку.

Особливо негативною тенденцією протягом досліджуваного періоду має показник результатів банківської діяльності. У 2013 р. значення даного показника було додатнім, проте суттєво зменшилося у наступних роках та досягли -66,6 млрд грн збитків на кінець 2015 р.

Ефективне функціонування національної економіки неможливе без налагодження механізму перерозподілу грошових коштів. Саме банки забезпечують виконання функції посередництва в мобілізації та перерозподілі грошових активів. Банки забезпечують виконання даної функції шляхом надання різноманітних послуг та реалізації своїх продуктів [1, с. 578].

Становлення банківських установ на фінансовому ринку України основним шляхом відбувається через залучення даними установами депозитних внесків своїх клієнтів та наступний їх перерозподіл у кредитні вкладення чи вкладення в цінні папери [3, с. 57].

Особливо велике значення банки відіграють на кредитному ринку. Велика різноманітність надання послуг банками в такому секторі дозволяє зберігати лояльність своїх клієнтів та прибутковість діяльності. Тому проаналізуємо особливості формування кредитних портфелів банків на фінансовому ринку України протягом 2013–2015 рр. (таблиця 2).

Таблиця 2

**Динаміка показників кредитного портфеля банків на фінансовому ринку України
протягом 2013–2015 рр.**

Показники	2013 р.	2014 р.	2015 р.	Зміни протягом 2014–2013 рр.		Зміни протягом 2015–2014 рр.	
				Абсолютний приріст	Темп приросту, %	Абсолютний приріст	Темп приросту, %
Кредити та заборгованість клієнтів, млн грн	799227,9	873610,8	713974,3	74382,9	9,3	-159636,5	-18,3
Кредити та заборгованість юридичних осіб, млн грн	654145,8	727818,7	616420,9	73672,9	11,3	-111397,8	-15,3
Частка кредитів та заборгованості юридичних осіб, %	81,8	83,3	86,3	1,5	1,8	3,0	3,6
Кредити та заборгованість фізичних осіб, млн грн	145082,1	145792,1	97553,4	710,0	0,5	-48238,7	-33,1
Частка кредитів та заборгованості фізичних осіб, %	18,2	16,7	13,7	-1,5	-8,1	-3,0	-18,1

*Джерело: розраховано автором за даними НБУ.

Згідно з даними таблиці 2 можна зазначити про зростання кредитів та заборгованості клієнтів у 2014 році на 9,3% та їх зменшення у 2015 р. на 18,3%. Така динаміка у 2015 р. свідчить про зниження довіри населення до вітчизняної кредитної системи. Своєю чергою відповідні тенденцію мали і кредити та заборгованість юридичних та фізичних осіб – збільшення на 11,3% та 0,5% у 2014 р. та зменшення на 15,3% та 33,1% у 2015 р. відповідно.

У структурному співвідношенні помітним є суттєве переважаєння кредитів та заборгованості юридичних осіб. Крім того, їх частка зростає протягом досліджуваного періоду. Так, у 2013 р. показник становив 81,8%, у 2014 р. – 83,3%, та у 2015 р. – 86,3%.

Проте кредитування є не основним видом активних операцій банку із перерозподілу власного капіталу. Банки розміщують залучені кошти також у вкладення в цінні папери, тому доцільно провести аналіз формування портфеля банків із вкладень у цінні папери на фінансовому ринку України протягом досліджуваного періоду (таблиця 3).

Аналіз показників портфеля банків із вкладень у цінні папери (таблиця 3) продемонстрував зростання цінних паперів у портфелі банку на продаж та до погашення. У 2014 р. цінні папери в портфелі банку на продаж зросли на 13052,6 млн грн або 10,8% порівняно з 2013 р., а у 2015 р. – на 6562,4 млн грн або 4,9% порівняно з 2014 р. Цінні папери в портфелі банку до погашення зросли на 2070,1 млн грн або на 51,1% у 2014 р., та на 16428,8 млн грн або на 268,2% у 2015 р. Як було зазначено раніше, така динаміка вказаних показників свідчить про зростання інтересу банків до вкладень у цінні папери. Проте частка вкладень банків у цінні папери залишається низькою, що може свідчити про зважену політику банків та недостатній високий розвитку фондового ринку.

Таблиця 3

Динаміка показників портфеля вкладень у цінні папери банків на фінансовому ринку України протягом 2013–2015 рр.

Показники	2013 р.	2014 р.	2015 р.	Зміни протягом 2014–2013 рр.		Зміни протягом 2015–2014 рр.	
				Абсолютний приріст	Темп приросту, %	Абсолютний приріст	Темп приросту, %
Цінні папери в портфелі банку на продаж, млн грн	120983,2	134035,8	140598,2	13052,6	10,8	6562,4	4,9
Цінні папери в портфелі банку до погашення, млн грн	4054,5	6124,6	22553,4	2070,1	51,1	16428,8	268,2
Інвестиції в асоційовані та дочірні компанії, млн грн	2765,4	2069,7	1075,9	-695,7	-25,2	-993,8	-48,0

*Джерело: розраховано автором за даними НБУ.

Не зважаючи на це, інвестиції в асоційовані та дочірні компанії зменшилися на 25,2% у 2014 р. та на 48% у 2015 р. порівняно з попереднім періодом відповідно.

Для загальної оцінки ефективності діяльності банківських установ на фінансовому ринку України протягом 2013–2015 рр. доцільно проаналізувати частку активів банків у ВВП України (рис. 1).

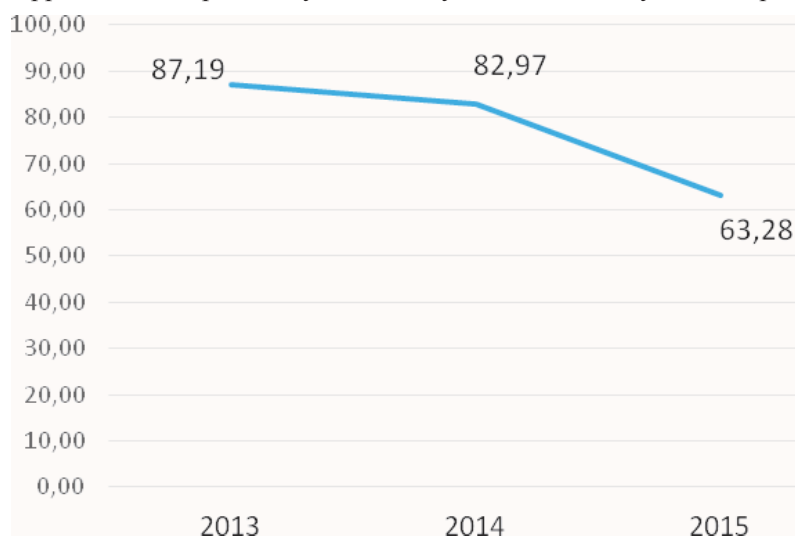

Рис. 1. Частка активів банківських установ у ВВП України протягом 2013–2015 рр., %

*Джерело: розраховано автором за даними НБУ та Держкомстат.

З рис. 1 помітним є зменшення ефективності діяльності банківських установ, особливо у 2015 році. Так, у 2013 р. частка активів у ВВП складала 87,19%, у 2014 р. – 82,97%, та у 2015 р. – 63,28%. Основним чином, це було зумовлено погіршенням більшості показників діяльності банків у 2015 р. Крім того, у розвинених країнах частка активів банківських установ у ВВП складає від 130% до 200% [6, с. 93].

Висновки. Отже, вагоме значення в розвитку фінансового ринку займають банківські установи, адже система фінансового ринку України є банкоцентричною. Тому, провівши аналіз діяльності банківських установ на фінансовому ринку України протягом 2013–2015 рр., можна зазначити, що зменшення кількості даних установ та суттєве погіршення основних показників діяльності банків у 2015 р. свідчить про зменшення ефективності їх діяльності. Крім того, суттєве зменшення частки активів банків у ВВП підтверджує загальне погіршення діяльності таких фінансових інституцій. Свою чергою позитивною особливістю діяльності банків є збільшення інтересу установ до вкладень у цінні папери, однак частка вкладень у цінні папери в загальних активах залишається досить низькою.

Література:

1. Аналіз банківської діяльності : підручник / А. М. Герасимович, М. Д. Алексеєнко, І. М. Парасій-Вергуненко та ін. – К. : КНЕУ, 2011. – 599 с.
2. Ковальчук К. Ф. Банківські операції : навч. посібник / К. Ф. Ковальчук, І. В. Вишнякова, Л. М. Савчук, І. Г. Сокиринська. – К. : Центр учбової літератури, 2013. – 162 с.

3. Мотовилов О. В. Депозитные и кредитные операции банков / О. В. Мотовилов // Деньги и кредит. – 2013. – № 1. – С. 78–95.
4. Пурій Г. М. Роль комерційних банків на фінансовому ринку України / Г. М. Пурій // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія : Економіка. – 2007. – Вип. 91. – С. 56–60.
5. Сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.
6. Тарасовець О. Перспективи розвитку банківських послуг /О. Тарасовець // Фінанси України. – 2014. – № 1. – С. 91–95.